

KIRJA-ARVIO:

POPULAARIKULTTUURIN RASKAASSA LASTISSA

Klinkmann, Sven-Erik 2006: På drömmarnas marknad. Ikoner, fantasibilder och klichéer i populärkulturen. Hedermora: Gidlunds förlag. 352 sivua.

Helena Saarikoski

På drömmarnas marknad on Sven-Erik Klinkmannin uusi esseekokoelma media- ja populaarikulttuurin ilmiöistä. Klinkmann on folkloristiikan, erityisesti populaarikulttuurin tutkimuksen dosentti Åbo Akademiassa. Suomenruotsalainen suuri yleisö tuntee hänet kenties paremmin kaunokirjallisesta tuotannosta. Laaja-alaisen perehtyneisyyden, kulttuurianalyttisen tarkkanäköisyyden ja selväksi sanomisen taidon yhdistelmä on esseekokoelmassa kaunis toistakin kotimaista lukevan silmiin.

POPULAARIKULTTUURIN TUTKIMUKSEN FOLKLORISTINEN MENETELMÄ

Billy Ehnin ja Orvar Löfgrenin esipuheeseen voi yhtyä siinä, että *På drömmarnas marknad* on melkein liian vaikuttava kirja. Heidän mukaansa Klinkmannin tutkimustavalle on vaikea löytää vertailukohtaa Skandinaviassa. Siksi ennen kuin luetella Klinkmannin lähes loputtoman tuntuisia tutkimuskohteita tekee mieli yrittää avata hänen menetelmänsä. Populaariin muotoon kirjoitetut esseet eivät juuri sisällä käsitteiden määritelmien, menetelmän tai teorian eksplisiittistä esillepanoa, ja kirjallisuusviitteiden tehtävää täyttää vain keskeisimpien lähteiden luettelo kirjan lopussa. Silti tulkintamalli on ainakin tutkijalukijalle selkeä ja läpinäkyvä. Samoja aihepiirejä käsittelee tieteellisessä formaatissa Klinkmannin vanhempi kirja *Populära fantasier från Diana till Bayou Country* (2002).

Mediailmiöiden tutkimus on oman kulttuurin tutkimista. Klinkmann lainaa kirjallisuudentutkija Jean Starobinskiä, joka kirjoittaa Michel de Montaignen itsereflektioprojektista, itsen tekemisestä maailman katselijaksi ja itsen tutkimisesta, että ”ei riitä katsella maailmaa kuin näytelmää; on tultava itse omaksi teatterikseen” (s. 11).

Klinkmannin mukaan hänen yrityksensä on lukea maailmaa, ei absoluuttisina totuuksina vaan luovina mahdollisuuksina, plausibiliteetteina, tulkintamahdollisuuksina, jotka ovat toivon mukaan hyvin perusteltuja, kompleksisia, olematta totalisoivia (s. 11).

Folkloristinen tutkimus varmaankin aina perustetaan aineiston ja kentän tuntemukseen. Klinkmannin kenttä on mediassa, aineisto populaarikulttuurin tuotanto kaikkineen, iltapäivän julkkiksista ja pikku-uutisista megaskuppeihin, vanhoihin ja uusiin levyihin, urheilun voittoihin ja katastrofeihin. Mikään tutkijan huomiota kiinnittänyt yksityiskohta ei tunnu olevan liian pieni tai triviaali käydäkseen kulttuurianalyttisen navigaation johtotähdeksi. Klinkmann tulkitsee populaarikulttuurin tuotteita, ei niiden yleisöjä – paitsi siinä mielessä, että panee julki ja tutkittaviksi omat luentansa, assosiaationsa, tietonsa ja tuntemuksensa, inter-, ko- ja kontekstualisaationsa. Tutkija on itse oma avaininformanttinsa, jonka kokemus- ja tietomaailmaa tutkimuskenttästä tarkataan, eritellään ja tulkitaan.

Oman kulttuurin kulttuurianalyysin kaksi kompastuskiveä ovat mielestäni tulkintojen itsestäänselvyys tai sitten niiden ilmestyksenomaisuus, *deus ex machinan* tapaisuus. Kun pyritään kuvaamaan kulttuuria sellaisena kuin siinä elävät ihmiset sen kokevat, uskottavimmat tulkinnat omasta kulttuurista ovat samalla tylsimpiä, sellaisia, jotka kuka tahansa voisi esittää yhtä hyvin kuin tutkija. Toisaalta usein näkee kiehtovia tulkintoja, joiden syntytavasta sen paremmin kuin todennäköisyydestäkään ei voi paljoa tietää; totalisoivan tulkintamenetelmän tulokset voi vain ottaa tai jättää. Klinkmann väistää kaksi karikkoa taidolla. Tulkintojen itsestäänselvyydestä ei ole puhuttakaan silloin, kun ne perustuvat sellaiseen tarkkojen etnografisten havaintojen eli erikoistietämyksen vyörytykseen kuin Klinkmannilla. Etnografiset havainnot ovat partikulaarista, historiallista tietoa kulttuurista, ja ilmestykset Klinkmann torjuu pysyttelemällä myös tulkinnoissa kulttuurin tasolla.

Esimerkiksi monet rockmuusikoiden naamioiden analyysit voivat ottaa tukea elämäkertatiedoista, mutta Klinkmann ei tähtää koskaan yksilöpsykologisiin tulkintoihin. Esseessä *Från fällen (sex manlighetens ikoner)*, ”Poismenneet (kuusi miehisyiden ikonia)”, tutkittavina ovat Carl Perkins, Johnny Cash, Charles Bronson, Dean Martin, Ray Charles ja Frank Sinatra. Yhteistä miehille on se, että kaikki ovat kuolleet vuosien 1998 ja 2004 välillä. Eräänlaiset muistokirjoitukset tulkitsevat tähtien elämää, julkisuutta ja tuotantoa myöhäismodernia muutospaineissa elävää miehisyttä ennakoivina kuvina. Tulkittavat symbolit ovat julkisia, ja niiden tulkinnat palaavat julkiselle, kulttuurin tasolle, missä ne ovat yhteisesti ymmärrettäviä.

DETALJEN LÄHILUVUSTA LAAJOIHIN YHTEYKSIIN

Klinkmann tarkastelee monia viime vuosien suurimpia uutistapahtumia. Esimerkiksi kulttuurinen tulkinta syyskuun 11. päivän iskun vaikutuksista otsikolla *Attacken mot våra medvetanden*, ”Hyökkäys tajuntojamme vastaan”, on yllättävä, kauheudelle oikeutta tekevä ja surulle sijaa antava. Klinkmann käsittelee myös mediajulkisuuden tuotantoa ja sen ehtoja metatasolta, mediakriittisesti. Yksi tärkeä aihealue on urheilu eri lajei-

neen, jalkapallo, jääkiekko, hiihto skandaaleineen, lumilautailu. Valtaosa esseistä on omistettu kevyen musiikin ilmiöiden tarkastelulle.

Musiikin alalla Klinkmann näyttää olevan omimmillaan, kentällä, jolla hän liikkuu suvereenisti ja jonka aineistot hän tuntee perusteellisesti. Suomessa ja Ruotsissa vaikuttavat populaarimusiikit, latinalaisen Amerikan musiikit ja muutkin maailmanmusiikit sekä erityisesti afroamerikkalainen rytmimusiikki historioineen, genreineen, tähtineen ja hitteineen ovat tulkinnan kohteina. Useiden esseiden osat tuntuvat olevan pohjaltaan levyarvosteluja, jotka ovat ylittäneet tämän genren rajat suorastaan loisteliaalla tavalla. Levy ja muusikko asetetaan niissä aika- ja paikkayhteyksiin ja musiikki- ja tyyllilajin kulttuuri- tai mentaliteettihistoriallisiin kehyksiin ja muihin yhteyksiin, joissa kulttuurianalyttinen tulkinta esitetään. Kirjailijan ja tutkijan ihailtavaa ammattitaitoa on hitsata osat yhteen eläväksi kokonaisuudeksi, josta kasvaa enemmän kuin osien summa. Kolmeen ja puoleen sataan sivuun tiivistä tekstiä mahtuu kevyellä kädellä luonnosteltuja pika-analyyseja, mutta yhtä hyvin raskaan sarjan tulkinnallisia rakennelmia. Kaikki yhdessä osallistuvat kirjan melkein läkähdyttävän runsaaseen, yltäkyläiseen antiin.

Esimerkkinä Klinkmannin tulkintatavasta, joka etenee tarkkojen yksityiskohtien havainnoinnista ja detaljien lähiluvusta laajojen kulttuuriyhteyksien syville vesille, käy Cherin kappaleen *Believe* analyysi (s. 139–144). Klinkmann erittelee ensin rytmiä, tekstiä, laulajan ääntä ja kappaleen rakennetta ja siirtyy sitten levyn kannessa olevasta laulajan kuvasta käsittelemään meduusaa naisellisuuden symbolina, ensiksi runoilija Paul Valéry'n käsittelyä seuraten, sitten kulttuurifilosofi Susanne K. Langnerin ja etnologian klassikon Marcel Maussin symboliteoretisointeja soveltaen. Cherin ääni Believe-kappaleessa nousee taas tarkastelun keskiöön, kun sitä verrataan Meduusan katseeseen. Sen laatua – metallista sointia, tummuutta, voimaa – tulkitaan nyt kulttuurin ideaalityyppisten tai arkkityyppisten naisäänten joukossa, Ekon, Kirken, Calypson, Lilithin, Pandoran ja Melusin äänenä, joka houkuttelee kuulijaa Avalonia tai Atlantista muistuttavaan paratiisimaisemaan. Tämä paratiisi on ikuisen nuoruuden tyyssija, mutta siellä ihminen on vaarassa menettää inhimillisen arvokkuutensa, muuttua siaksi tai jähmettyä kiveksi. Klinkmann tarkastelee nyt Cherin tähtikuvaa hänen uransa ja tunnetun elämänhistoriansa valossa. Cherin tähtikuvassa ei ole kiinnostavinta se, mitä se positiivisesti edustaa, vaan se, mitä se ei edusta, se mikä on dekonstruoitavissa: identiteettittömyys, naamio joka on kuin tyhjä taulu, kyky pukea aina uusia naamioita à la Madonna tai Michael Jackson. Dekonstruktiossa ei ole Klinkmannin mukaan kyse ”asioiden todellisen pinnan/syvyyden” paljastamisesta vaan se on menetelmä, jolla tutkija avaa tulkinnallisen, luovan tilan itselleen jonkin kuulijana ja tulkitsijana (s. 217).

TULKINNAN, YMMÄRRYKSEN PAIKKA

Identiteettittömyys, paikattomuus tai epäpaikallisuus, simulaatio ja illuusio eli epätodellisuus, kaiken oleminen liikkeessä ja muutoksessa, ja toisaalta näiden myöhäismo-

dernien olosuhteiden modernit vastapainot, identiteettiä kiinnikkeet, paikallisuudet, ajallisuudet ovat Klinkmannin kulttuurianalyysin johtoteemoja. Populaarikulttuurin tutkijana häntä kiinnostavat korkean ja matalan dikotomian aina liikkuvat rajat: eurooppalaisen ja ei-eurooppalaisen, klassisen ja ei-klassisen, hyvän ja huonon maun, hienon ja populaarin tai kansanomaisen problemaattiset erottelut, mutta myös ja ennen kaikkea karnevalistiset sekoitukset, hybridit, makuhierarkioilla leikkiminen, *cool, trash, kitsch*.

Klinkmann on tehnyt väitöskirjansa rock 'n' rollin suurimmasta ikonista, kuningas Elviksen naamioista (1998). Mutta hän arvostaa tutkimuskohteina yhtä lailla populaarimusiikin vulgaareista vulgaareimpia, televisioituja yhteislaulutilaisuuksia Tukholman ja Tampereen raikkailta ulkoilma-areenoilta, *dansbandsmusik*-perinnettä, hanuria ja markkinoilla raikuvaa karaokea. Moni kansallisuuteen liittyvä fantasiakuva, esimerkiksi ”unelma jostakin erityisesti portugalilaisesta” (s. 345), tulee tulkituksi musiikin kantamana. Suomalaisuuden, ruotsalaisuuden ja vähän suomenruotsalaisuudenkin unelmakuvien vertailu kasvaa yllättävän antoisaksi, kun eroja ja yhtäläisyyksiä kumuloidaan musiikin, urheilun ja politiikan kentillä. Ehkä näin realisoituu yksi unelma erityisesti vaasalaisesta suomenruotsalaisuudesta, harvinaisesta näköalapaikasta yhtä aikaa kolmeen kulttuuriin, jollaisen Klinkmann onnistuu työllään rakentamaan ja hyödyntämään. Populaarikulttuurin niin sanottu globaali epäpaikkaisuus tarkentuu analyysissä monentasoisten paikkojen ja paikallisuuksien kiinnikkeeksi.

Lukemalla yhden kirjan voi päivittää tietonsa ja enemmän, näkemyksensä siitä, mitä tärkeää populaarikulttuurissa ja sen tutkimuksessa on tapahtunut. Jos ei ole kahteenkymmeneen vuoteen katsonut televisiota, tämä kirja on *must*. Kokemuksesta suosittelen viimeainittua. Kaiken mediatulvan ja uutismyrskyn keskellä *På drömmarnas marknad* on viisaan pohdiskelun kalliosaari, kriittisen, analyyttisen suodattamisen ja tarkkavaistaisen ymmärtävän tulkitsemisen suojaatama.

KIRJALLISUUS

- KLINKMANN, SVEN-ERIK 1998: *Elvis Presley – den karnevalistiske kungen*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
— 2002: *Populära fantasier från Diana till Bayou Country*. Vasa: Scriptum.

Folkloristiikan dosentti, filosofian tohtori Helena Saarikoski on helsinkiläinen tutkija, jolla on meneillään tutkimus Spice Girls -yhtyeen faneista.